Pulitzer és Makó

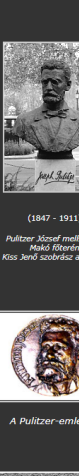

(1847 - 1911)

Pulitzer József mellszobra Makó főterén
Kiss Jenő szobrász alkotása

A Pulitzer-emlékdíj

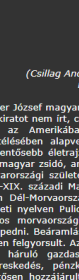

Emléktábla Pulitzer József egykori szülőházán a Makó, Úri u. 4.

PULITZER JÓZSEFRŐL - RÖVIDEN

Pulitzer József 1847. április 10-én született Makón Pulitzer Fülöp zsidó terménykereskedő fiaként. Középiskolai tanulmányait Pesten végezte. Igen fiatalova, 17 évesen emigrált. 1864-ben az Egyesült Államokba ment, ahol részt vett a polgárháborúban.

A "self-made man" tipikus alakja. Nincstelenül érkezett az USA-ba. Kezedtben alkalmi munkákat vállalt, majd 1865-ben a *St. Louis-i Westliche Post*-nál kapott riporteri állást. 1867-től amerikai állampolgár. Házassága révén nagy vagyonra tett szert. 1876-ban kongresszusi képviselőnek választották.

1879-ben alapította első önálló újságját, *St. Louis Post-Dispatch* cimmel, amely alapja lett későbbi sajtóbirodalmának. 1883-ban megvásárolta a the *New York World*-ot, amelynek példányszámát 12 ezerről 200 ezer fölé emelte. Lapvállalatai számát tovább növelte: 1887-ben az *Evening World* is az érdekeltségébe került.

Sikerét új hangvételének és stílusának köszönhette. A függetlenség és a tényszerűség mellett nagy teret biztosított a szenzációknak és a bulváros hangvételnek. Elsőként ő jelentetett meg tényfeltáró riportokat. Újításainak száma jelentős: tőle származik a képes anyag, a karikatúrák használata, bevezette a sportoldalt, valamint sokat tett a nők rendszeres olvasóvá tételéért. Igazi öröksége azonban a " *new journalism*", az új típusú újságírás, amely legfőbb küldetésének nem vagyon, hanem a hírközlést, hanem a közszolgálatisságot tekintette. Ebben rejlett sikere. Pulitzer ugyanis a társadalmi haladás eszközévé tette lapját. Ő tette a sajtót első ízben politikai nagyhatalommá.

Nevéhez kötheető a Szabadság-szobor felállítását segítő sajtókampány megszervezése is, amely társadalmi elismerést hozott számára. Egyedül Joseph Pulitzernek volt annyi tekintélye, hogy összeadattassa a New York-i lakossággal az elkészítésének szükséges százezer dollárt . 1886-ban, a szoboravató ünnepségén az egyik politikus így méltatta Pulitzert: *"Amerika mily sokat köszönhet Magyarországnak, hiszen szülottje, Joseph Pulitzer erőfeszítései nélkül talán sohasem került volna a Szabadság-szobor a New York-i öbölbe."*

1903-ban a Columbia Egyetemen újságíró fakultánst alapított *(School of Jurnalism)*, mivel fölismerte, hogy a magas szintű újságírás mesterségét egyetemi szinten kell oktatni. 1911-ben hunyt el. Végrendelete értelmében hozták létre a *Pulitzer-díjat*, amelyet 1917-ben ítéltek oda először.

Magyarországon a rendszerváltozás után, 1990-ben adtak át először Pulitzer-emlékdíjakat. Ugyanebben az évben Makó városa posztumusz díszpolgári címmel tüntette ki, amelyet unokája vett át.

PULITZER ÉS MAKÓ

(Csillag András: Pulitzer Makói származásáról c. tanulmánya alapján. Makói Múzeum Füzetei. 46., 28 p. Makó, 1995.)

Pulitzer József magyar származását soha nem tagadta, bár nem is igen hangoztatta. Mivel emlékiratot nem írt, családi hátterének részletei hiányosan vagy tévesen szerepelnek róla, főleg az Amerikában kiadott életrajzi művekben. Pulitzer József származásának megítélésében alapvető kérdés szüleinek nemzetisége, és vallása. Még a róla szóló legjelentősebb életrajzi írások is tényként fogadják el azt az elterjedt nézetet, miszerint apja magyar zsidó, anyja pedig osztrák-német katolikus lett volna. Pedig mindkét szülője magyarországi születésű és zsidó vallású volt. Apai ágon a család igen elterjedt volt a XVIII-XIX. századi Magyarországon, ősei közül sokan szerepelnek az egyházi anyakönyvekben. A XVIII. század elején Dél-Morvaországból érkeztek hazánkba. Nevük egy ottani falu - Pullizt, illetve nemzeti nyelven Pulice - elnevezésből ered. Történelmi time, hogy abban a században számos morvaországi zsidó érkezett Magyarországra előbb kereskedni, majd végleg letelepedni. Beáramlásuk - elsősorban gazdasági okok következtében - a század második felében felgyorsult. Az országon belüli elhelyezkedésüket részint a helyi tilalmak, részint a rájuk háruló gazdasági tevékenységek - áruszállítás, haszonbérlet, házalás, falusi kiskereskedés, pénzkölcsönzés, stb. határozta meg. Kereskedelmi tevékenységükkel jelentősen hozzájárultak a török hódoltság alól nemrég felszabadult vidékek gazdasági talpraállításához.

Magyarországon a XVIII. században - amint azt az országos és helyi zsidóösszeírások tanúsítják - több helységben találhatunk ott élő Pulitzereket, illetve Pulitzereket azonos útvonalak mentén, melyeket a morva zsidók betelepülésük során követtek. Az Alföld déli részén a kitűnő gabonatermesztési lehetőségek folytán megélénkülő terménykereskedelem hamarosan sok zsidó bevándorló érdeklődését keltette fel. A feljegyzések szerint legkorábban Nagyváradon telepedtek meg Pulitzerek hazánkban; Ábrahám, Pulitzer Áron fia, már 1722-ben szerepel az ottani dokumentumokban. A család számos tagja élt itt a század folyamán, s közülük az egyik Moyses, még 1736-ban is fizette az adót morvaországi örökös urának.

Makón, az egykori Csanád vármegye székhelyén, Pulitzer Józsefnek, apjának és nagyapjának szülővárosában, a XVIII. század közepe táján, Mária Terézia uralkodása alatt telepedtek le az első zsidók. A gyér népességű, de jó mezőgazdasági adottságokkal, termékeny földdel rendelkező dél-alföldi vidéken Stanislaviob. püspök szívesen látta a zsidó kereskedőket családjaikkal együtt. Az új telepeseket kezdetben adókedvezményben részesítette, így a piackózpontta való püspöki mezővárosban néhány évtized alatt jelentős léleksz ámú zsidó közösség jött létre. 1828-ban már csupán Pulitzerekből hat család élt itt, a környéket nem is számítva. A család más ágaival ellentétben, akik Pulitzerek voltak, a makóiakat Pulitzernek hívták, esetenként cz-vel írva nevüket.

Az első Pulitzer Makón az 1773-as összeírásban nyersbőrkereskedőként szerepel. Az ő leszármazottja volt Mihály, József nagyapja, aki 1780 körül született. A csongrádi Schwab Rozsálát vette nőül, és igen hosszú, tevékeny élete során terménykereskedelemmel foglalkozott. A városban nagy tekintélynek örvendett; háza, üzlete a Piac téren állt. Sikeres üzletember, a zsidó közösség vezetőségi tagja volt. Helyben felvásárolt terményekkel rendszeresen részt vett a pesti országos vásárokon. Makón fűszerboltja volt. Fia, Fülöp - József apja - ugyancsak ott született 1811-ben. Kezdetben atyjának társa volt a kereskedésben, de a negyvenes évek elejétől önállósult. Másfél évtized alatt a város legrangosabb termény-nagykereskedőjévé vált; kiterjedt üzleti kapcsolatokkal rendelkezett szerte az osztrák birodalomban. Sokat utazott, s ilyenkor a városi előljáróságtól mindig a legjobb ajánlólevelet kapta. Telekkönyvi bejegyzés tanúsítja, hogy 1843-tól haza előkelő helyen, a megyeházával szemben állt. Itt született 1847. április 10-én József, akinek nyolc testvére közül csak Lajos, Albert és Anna maradt életben; a többiek kisgyermekkorukban megbetegedtek és meghaltak. József anyja, Berger Eliza, szintén kereskedőcsalád leányaként, 1823-ban született Pesten. Korabeli útokmányok tanúsága szerint magas, sötéthajú, kerek arcú, kék szemű asszony volt; az ő édesapja, Berger Lázár nevével először az egyik, 1811-ből származó pesti zsidóösszeírásban találkozhatunk. Pulitzer Fülöp az 1848-as szabadságharc alatt a délvidéki csapatok katonai élelmezője volt. Két testvérbátyja a nemzetőrségben teljesített szolgálatot. A csapat jómódban élt. A szabadságharc bukása sem okozott törést életükben, mert az apa folytatta katonai élelmezői tevékenységét - igaz, hogy most már a császári sereg számára. A gyermekekhez háziantói járt; a legidősebb fiút, Lajost pedig később Bécsbe küldték gazdasági iskolába. Fordulat akkor következett be életukben, amikor 1855 tavaszán Pesten hősöktek. A jobb kereskedési lehetőség mellett erre ösztönözték Pulitzer Fülöpöt családi kapcsolatai is.

József ekkor nyolcesztendős volt. Pesten az Új vásártér közelében a következő évben megnyitottak nagykereskedésüket, és már az első időkben jelentős forgalmat bonyolíttottak le. Az üzletben társnak, illetve utódnak szánt fiú, Lajos ekkor elhunyt. A család jól élt, a terménykereskedés virágzott. A céget törvényszéki szakértőnek is bejegyezték. József a hampi fele kereskedelmi magániskolában folytatta tanulmányait. A baj akkor kezdődött, amikor a családfő súlyosan megbetegedett, és az orvosi költségek miatt az üzlet gyors hanyatlásnak indult. Az apa a tuberkulózisból többé nem gyógyult fól: 1858-ban negyvenhét éves korában meghalt. Végrendeletében vagyonát - amelyből alig maradt valami - feleségére, kiskorú gyermekeinek gyámjára hagyta. József ekkor alig múlt tizenhárom esztendős, testvérei pedig még nála is kisebbek voltak. Az árván maradt családra szomorú idők köszöntöttek. Az özvegy ingósságait az adó fejében lefoglalták. Valósággal nyomorogtak, de az üzletet nem kellett teljesen felszámolni: egy kis lisztesbolt maradt belőle.

Pulitzerné ezután újra férjhez ment. József, kinek 1860-ban Anna nevű húga is meghalt, elhatározta, hogy önállósítja magát. Apjának, testvéreinek halála, anyja második házassága mind erre ösztönözte. A katonai pálya iránt vonzódott. Jelentkezett is az osztrák császári hadseregbe, de ott fiatal kora, rossz látása és gyenge fizikuma miatt alkalmatlannak minősítették. A francia idegenlégiónál, majd az angol gyarmati hadseregnél tett próbálkozása sem járt több sikerrel. Hamburgba került, ahol ekkor az északi és déli amerikai államok között dúló polgárháború északi ügynökei toboroztak önkénteseket. Ők szinte bárkit hajlandóak voltak felvenni, így az erőnek erejével harcoló Pulitzert is. Tehetségéhez méltónak vélt célját elérve, egy kivándorlókkal megrakott hajón, üres zsebbel indult el 1864 nyarán, tizenhét évesen az Újvilág felé. Kivándorlásával - mely anyja akarata ellenére, de végső soron az ő tehermentesítésére történt - új fejezet kezdődött életében. Pár év múlva öccse, Albert is követte Amerikába.

Pulitzer tengerentúlra távozása a magyar kivándorlási mozgalom kezdeti szakaszára esett. Szemben a szabadságharc bukását közvetlenül megelőző évek politikai emigrációjával, a hatvanas évektől az inség, a rossz megélhetési körülmények lettek a kivándorlásra ösztönző legfontosabb tényezők. Pulitzer érkezése előtt - elsősorban a Kossuth-emigráció tagjai közül - már több százan találtak menedéket az Egyesült Államok földjén, s vettek részt a polgárháborúban.

(Urbancsok Zsolt)

Dr. Kecskeméti Ármin Egyesület
Makó 6900, Vorhand rabbi tér 3.
Levelezési cím: Makó 6900, Apáffy u. 17/a
e-mail: kae.mako@gmail.com